

Presentació

En l'exposició de la Setmana Cultural de l'Associació Cultural de la Falla de Santa Anna de 1995, Daniel Alepuz i Josep Maria Francés presentaren en públic el treball *El terme de Sagunt*. Per diversos motius vaig col·laborar amb ells i, de fet, la meua participació en el llibre de la falla de 1996 va ser l'article: "Llegir el terme de Sagunt", en què comentava el treball i la importància de la lectura del medi. Avui, quasi bé set anys després, el treball s'ha aconseguit publicar feliçment i tinc la satisfacció de presentar-lo.

El terme de Sagunt són propostes d'itineraris pels camins del terme, seguint els polígons del cadastre, que els autors treballen com a fitxes. De manera que els narradors van dirigint el lector pels camins que permeten recórrer les diferents unitats geogràfiques i van explicant les incidències en què l'hipotètic caminant-lector es troba: motors, alqueries, molins, llocs amb nom propi, monuments... El registre lingüístic utilitzat és planer i el to del llenguatge et fa sentir que persones ben arrelades et guien i et diuen el nom de cada lloc i t'interessen pel passat com ho faria un amic que t'ofereix el que té. No trobarem en *El terme de Sagunt* erudició, sinó sapiència popular i amor a la terra, per tot això, és una lectura que se'ns ofereix fresca. El treball, i ara llibre, reforça la lectura amb la planimetria cadastral actual i un recull de fotografies antigues i modernes molt interessants.

Cal dir que el treball presentat l'any 1995 ha anat creixent i perfeccionant-se per la feina dels autors i dels col·laboradors, que n'han sigut molts, però que s'han d'esmentar les tasques de correcció lingüística realitzada pel Gabinet de Promoció del Valencià de l'Ajuntament de Sagunt, la revisió de la toponímia realitzada per Lluís Vicent Alcaide i Balaguer i la millora de la planimetria realitzada per Enric Sarió d'Impressors Navarro, S.L. No cal explicitar les hores dedicades, l'abnegació i l'afany dels autors fins a aconseguir els recursos econòmics necessaris perquè el treball veja la llum en format de llibre.

Tota lectura del medi és interessant perquè suposa reflectir la imatge d'una realitat i això aporta reconeixement i coneixement. És per això que *El terme de Sagunt* és un llibre interessant, però fonamentalment al meu entendre és útil per múltiples raons que tot seguit explique des de quatre perspectives que anomene: escenarial, ecològica, econòmica i històrica.

El terme d'un municipi, més encara la comarca i el país, és l'escenari propi d'un poble, de la gent que el compona. Adonem-nos que l'espai geogràfic del terme inclou, com no pot ser d'una altra manera, la zona urbanitzada i la urbana. Això vol dir que és d'aquest context que les persones rebem les primeres i més importants sensacions, informacions i contactes. De manera que la seua llum, temperatura, sons... determinen la nostra sensibilitat, que les imatges de la seua geografia,

botànica, zoologia... conformen la base del nostre coneixement, que les primeres veus, comportaments, celebracions... ens predisposen a la vida social. El medi físic és l'escenari on les persones actuem quotidianament i és l'espai que ens ha tocat administrar irrenunciablement amb criteris socials. Al terme tenim les nostres cases, els nostres camps, les nostres zones naturals, els nostres camins... El terme és, més enllà de la casa, del carrer, de la plaça, del barri... on vivim: treballem, patim i gaudim. Com diem al Grup d'Estudi del Medi Murbíter, en propietat no podem apreciar, gaudir, criticar i millorar allò que no es coneix. Per tot això, per a viure amb plenitud, el terme s'ha de conèixer i el llibre que tens a les mans t'hi pot encaminar. Més encara, *El terme de Sagunt* pot ajudar a molts professionals que, per unes raons i altres, han d'operar, treballar o moure's per la ruralia municipal: policies, guardes, bombers, comerciants, visitants...

És evident que la vida, fonamentalment la humana, actua sobre l'espai en què es desenvolupa. És per això que una lectura del medi no pot defugir la perspectiva ecològica, és a dir, l'acció de les persones com element fonamental en l'equilibri o desequilibri de la natura. L'actitud de les persones i de les institucions públiques no poden girar-se d'esquenes davant el progressiu deteriorament del medi ambient i, encara que només siga per a evitar deixar als nostres descendents un món inhabitable, cal proposar-nos el respecte més absolut de la natura i urgeix preservar les zones millor dotades i recuperar aquelles que ens siguen necessàries. *El terme de Sagunt* en aquest sentit repara en les alteracions que la instal·lació de la Fàbrica, el desenvolupament del nucli del Port, les urbanitzacions i les carreteres han provocat en la geografia de Sagunt. Certament, s'hagueren pogut dir moltes més coses, però no era l'objectiu dels autors, encara que la seua lectura ens pot servir per referenciar el desenvolupament i tractament agrícola del Camp de Morvedre. La perspectiva ecològica és la més compromesa, perquè mostra l'egoisme personal, desvela els interessos privats davant els comunitaris, fa patent els encerts i desencerts de l'actuació humana, evidència la incoherència de les necessitats immediates i les futures...

La lectura del medi no pot defugir la perspectiva econòmica. Al meu entendre, els recursos econòmics són subceptibles d'estudiar-se en dos sentits: mirant cap endarrere, mirada històrica, i contemplant-los cara al futur, com a horitzó. El primer sentit és extraordinàriament interessant perquè ens permet estudiar la utilització del medi des de l'antigor fins l'actualitat i per tant pot adonar-nos dels encerts i de les errades, dels canvis irreparables i de les modificacions integrables que s'han produït amb el temps. Evidentment, l'economia ha estat fonamental per als habitants del terme des de l'inici de la seua ocupació i l'estudi del medi ens descobreix el passat: l'agricultura des del neolític; la importància de la mineria, la comercialització marítima del productes del camp (figues, vi, oli...) i de la terra (ceràmica) en l'època ibera i romana... Qui podria negar avui que els recursos hídrics són fonamentals per al desenvolupament de la zona? O qui posaria en dubte les característiques de la terra (composició, distribució...) per aplicar aquest o aquell altre conreu? L'ús del medi per les persones determina en bona mesura la cultura anímica d'un lloc, com evidència els diferents comportaments de la ciutadania del nucli històric i col·lectius del nucli marítim. En el segon sentit, el medi se'ns presenta com la base imprescindible dels projectes, que possibilita la realització de plans d'actuació per a un futur proper, mitjà i/o llunyà. En l'actualitat, el projecte Parc Sagunt, torna de bell nou a evidenciar-se la envejable situació estratègica del terme de la nostra ciutat per al món de la indústria. Òbviament, *El terme de Sagunt* no és un estudi econòmic, però des de la perspectiva econòmica ens dona informació sobre els camins, l'orografia, la vegetació i el conreu principal, així com de les masies, motors, sènies i pous per a l'extracció d'aigua en el passat i aporta informació per a futures actuacions.

El medi és l'escenari on han actuat els seus habitants al llarg de la Història. L'orografia i la climatologia, com hem dit, ha condicionat l'actuació quotidiana de les persones per procurar-se el sustent, però, en parcel·lar el camp, en solucionar el seu habitatge, en construir els camins... també reflecteix els coneixements dels seus habitants i les tècniques que empraven per realitzar les obres. Ja he parlat una miqueta de la perspectiva històrica en el paràgraf de l'explotació del medi, però ara cal adonar-se que, en saber el lloc on s'esdevingueren fets més o menys importants de la història, el medi es converteix en el recurs fonamental per imaginar i comprendre el passat. *El terme de Sagunt* repara en els llocs on segons la tradició o la documentació es produïren fets com la Guerra de les Germanies a la Creu del mateix nom, la Saguntinada o pronunciament del general Martínez Campos als Partidors en favor del restabliment de la monarquia en la persona d'Alfonso XII... Sobre la Història el medi aporta la major informació en la toponímia, ja que cada topònim és un document insubstituïble de les diferents civilitzacions que s'han assentat en el terme. Per comprendre la seua importància, només cal adonar-se que la toponímia, els llocs dels noms, és sovint l'única informació que disposem d'èpoques ben reculades. Al terme de Sagunt disposem de noms l'etimologia dels quals procedeix de les grans cultures que han acampat al territori: iberica (Montíber, Càrcer, Segó...), llatina (Morvedre, Rosana, Ponerà...), àrab (Almardà, Almudàfer, Araig...), catalana (Vila, Batle, Fornàs...) i castellana (Rúbio, Pinada...). Mai no defendrem prou el manteniment de la toponímia que ens ha arribat fins als nostres dies, perquè, com he dit, és una font d'informació inestimable, que sovint les autoritats i funcionaris malintencionats, en tractar-se de la llengua catalana, substitueixen o desdoblen en bilingüe per enganyar o per fer imbècils els visitants davant de la passivitat d'un poble inconscient del seu patrimoni lingüístic. En aquest sentit, *El terme de Sagunt* és un treball interessantíssim perquè repassa la toponímia municipal, explica el perquè d'alguns topònims com per exemple el de la Morera Condemnà(da) i fa alguna puntualització interessant, com la de recomanar l'ús correcte del nom de la marjal dels Moros, no Moro, ja que el paratge rep el nom i s'ubica entre topònims documentats com el camí dels Moros i el trull dels Moros, etc. El treball fixa sistemàticament la toponímia rural de Sagunt: camins, séquies, alqueries, partides... dimensió una miqueta abandonada que contrasta amb la relativa abundància documental del medi urbà, ja que a Sagunt disposem del *Nomenclator* de Sagunt Chabret de la fi del segle XIX i les fonts des d'aleshores fins avui és molt més accessible que la rural, ja que es troba a protocols i documents privats de difícils accés i lent estudi. *El terme de Sagunt* fixa i situa la toponímia que des de la perspectiva filològica han treballat Bru, el Grup la Tella, Alcaide i Mestre, entre d'altres.

En resum, *El terme de Sagunt* salva de l'oblit records i contalles, però sobretot reflexa i situa la toponímia rural saguntina que podrà ser coneguda per les persones que no han tingut la sort de viureu-la de menuts i aconseguirà ser útil als diferents col·lectius (guardes, policies, bombers, propietaris...) que desenvolupen la seua tasca professional en l'escenari que suposa el terme municipal. Per això hem de felicitar els autors, recomanar la lectura d'*El terme de Sagunt* i desitjar que les iniciatives es multipliquen fins completar, si més no, tota la unitat geogràfica i històrica del Terme General de Morvedre, és a dir, l'actual comarca del Camp de Morvedre.

Manuel Civera i Gómez

